

C R O N I C A

Cărți, conferințe, congrese, expoziții

PORTRETE BOEREȘTI. — Sunt în țară case, și se păstrează încă destule chiar în Bucureștiul năvălit de toate înnoirile, în care trecutul nostru poate fi întâlnit mai bogat și mai credincios decât în muzee. Una câte una se risipesc. Odată cu ele se risipește însă și sufletul care le-a dat înțeles și nu se mai poate găsi în colecțiile, cu oricâtă grijă puse la o parte de arhivării istoriei și ai artei. Cu cea din urmă din aceste case ale tradiției se va duce pentru totdeauna dintre noi și acel suflet și va fi o pagubă pe care nimic nu va fi în stare s'o înlocuiască. Rămășițele lumesti intrate în inventare și cataloage vor fi numai ceea ce sunt niște oseminte pe urma unor mândrețe de femei.

Cercetătorii noștri de tot felul nu puteau să nu descopere aceste izvoare și imagini ale unor vremuri de amintire. Fiecare a ales însă și a rupt din întreg numai ceea ce era în legătură cu pregătirea sau cu studiul lui de atunci. Răsfoind o publicație de documente, se vede că atâtea hrisoave și condici sunt luate din biblioteci și arhive publice, dar poate tot atâtea din cartoane particulare; o publicație de artă, că reproducerea cele mai multe sunt făcute după originale strânse în pinacoteci, dar destule după lucrări aflate ici și colo. Pentru refacerea acestei unități pierdute, și cât mai e timp, trebuie descrise câteva din casele vechi, cu tot ceea ce ele cuprind și aduc dintr'un trecut de apururi risipit. E o sarcină care cade în seama « Boabelor de grâu » și va fi împlinită aci în exemplare strălucite.

Până atunci să-mi fie iertat numai să amintesc de casa Crețuleștilor și de tot ceea ce adăpostește și pune în rânduială acolo iubirea de țară și de ai săi a doamnei Ana Alexandru Emanoil Lahovari, fata lui Nicolae Crețulescu. Poate că odată voiu izbuti s'o conving să vorbească singură despre ce înfățișează acea clădire, din fosta stradă Romană, mai curând puțin arătoasă, dar cu atât mai scumpă prin câte rechiamă în minte, unde îl revăd încă prin odăi cu ochii mei de copil pe marele doctor. Știu că totdeauna am fost supărat pe portretul lui Mirea dela Muzeul Simu, din care îți faci părerea unui om neobișnuit de înalt, pe când eu păstrez amintirea dela 1892, 1893, a unui moșneguț mai mult nu mare la stat.

Lucrurile cele mai personale și care se înstrăinează mai

greu sunt portretele. Ele vorbesc altminteri, cu fețele care de mult au plecat dintre noi și cu veșmintele ieșite de zeci sau de sute de ani din întrebuințare, atunci când se află încă în locurile unde stăpâni sau stăpânele lor au trăit. O secție a portretului în pinacoteca noastră ar avea o neprețuită însemnătate, dovadă chiar începutul umil de astăzi, dar în ce măsură mai vii și mai puternice sunt un chip al Văcăreștilor în casa lor dela Văcărești, o serie de obraze ale Manilor pe pereții locuinței părintești din calea Victoriei, sau portretul lucrat de Tătărescu și despre care vreau să scriu câteva rânduri, al Sofiei Crețulescu, în salonașul cu lucruri din alt secol, al familiei! Singura durere e că nu pot ajunge până la ele decât foarte puțini. În schimb, cei ce le au, precum și acei puțini le pot înțelege cu atât mai adânc. Viața de odinioară parcă nici nu s'a întrerupt. Străini, noi suntem acolo și ca un fel de solie a timpurilor viitoare, veniți în mijlocul unor oameni și stări pe care nu le pricepem! De altminteri, pentru că tot am intrat, putem să rămânem și să privim; nimeni nu ne ia în seamă. Lumea de demult se mișcă aeriană, ca și cum ar fi ieșit din cântecul unui pian, cu fâșitul de mătase și cu deprinderile timpului ei. La fel și cu acest portret al Sofiei Crețulescu, de pe la 1852, în liniștea parcă a unui popas la o cotitură de alee de grădină, din care o înconjură verdeța umbroasă a unor copaci bătrâni și îi cântă răcoros, căzând din vas în vas, apa unui avuz. Artistul i-a dat atâtea frăgezime și desfacere de lume încât d-l Al. Marcu, în monografia sa despre Tătărescu, nu s'a sfiit să amintească de modelul Giocondei. Firește că asemănările nu pot fi duse prea departe, dar aș îndrăzni să spun că problema pentru Român era încă și mai îngreuiată de întrebuințarea în așa de mare măsură a alburilor, prin care trece ca un seil cromatic, menit să ție totul, numai șirurile piersicii ale șalului de mătase. Tătărescu nu era nici pe departe un Leonardo da Vinci, și înrăuririle lui italiene sunt mai mult baroce și de secol al optisprezecelea, dar portretul cinstește atât pe pictor cât și istoria artei românești. El face uitate multe păcate.

Sofia Crețulescu (1822—1913) era născută Iacovenco. În « Istoria Românilor prin călători » (vol. III, pag. 135 și urm.), d-l N. Iorga vorbește de « Ignatie Iacovenco, funcționar la

Din colecția d-nei Ana Em. Lahovary

Ulei pe pânză 74x93

G. Tătărescu: SOFIA KRETZULESCU-IACOVENCO

consulatul rus din București», autor al unei lucrări apărute la Petersburg în 1834, în rusește, «Moldova și Muntenia dela 1820 la 1829 în 53 de scrisori», ca și cum aceasta ar fi fost singura lui legătură cu noi și cu țara. El se găsea însă aci dinainte de 1820, de vreme ce în acel an se căsătorie cu una din fetele doctorului Caracaș, și a fost numit mai târziu de Kiselev director al poștelor. Una din fetele lui s'a căsătorit la rândul ei, în 1847, cu Nicolae Crețulescu. Iacovenco a murit în București la 1870, în casele lui de vară din dealul Spirei. D-na Ana Lahovari povestește astfel sfârșitul bunicului său: «Intr'o seară, mergând să curețe cu un briceag pomii lui, pe unde

ne privește cu ochi fără moarte din pânza măestrită a lui Tătărescu.

REVISTA FUNDAȚIILOR REGALE. — Din Ianuarie anul acesta scrisul românesc s'a îmbogățit cu o nouă revistă. Ea aduce aminte prin putere și încredere «Viața românească» dela întâiul număr, sau ecoul pe care aceasta l-a deșteptat în noi, cetitorii de douăzeci de ani de-acum douăzeci și cinci. N'are nume, pentru că titlul ei e mai mult un subtitlu de lămurire. Nu e literară, deși dă și literatură. Nu e științifică, deși aduce contribuții teoretice și documentare. Nu e de

VIGILATE ET ORATE
- IOHANNES - HONTERUS -

JOHANNES HONTERUS 1498—1549

Begründer der ersten Buchdruckerei in Kronstadt. Nach einem alten Holzschnitt, der 1845 in der artistischen Anstalt F. Jöfster in Wien neu herauskam.

Die Honteruspresse in 400 Jahren

Festschrift
der Buchdruckerei
Johann Gött's Sohn
von Hermann Tontsch

Kronstadt-Brașov / Rumänien / 1933

Portretul lui Honterus și pagina de titlu dinăuntru

i se părea că o crăcuță nu e la locul ei, nu s'a mai întors. Era după masă, pentru că pe atunci se lua prânzul pe la 5. Când alergară să-l caute, cei din casă îl găsiră întins fără viață sub un nuc, pe care îl sădise, aproape de ulița care se sue și este încă și astăzi în ființă». El se număra între bărbații ca Mavrus, Blaremburg și alții, pe cari legăturile țărilor române cu Rușii i-au adus și i-au așezat între noi. Nu e un călător, ci un om, prin înfiere, al pământului. Românii au trimis în schimb Rusiei, Movilești, Cantemiri, Milești, Cantacuzini. Mulți credeau poate, de o parte și de alta, că nici nu era vorba de o înstrăinare propriu zisă. Orizontul era plin de Impărăția rusească, în mers neoprit spre Miazăzi. Iacovenco, bășinaș din Ucraina și rudă cu Mazeppa fusese adus de calul pe care îl legase soarta până în părțile Bucureștilui, ca să fie amestecat aci în alcătuirea uneia din marile familii românești. Fata lui

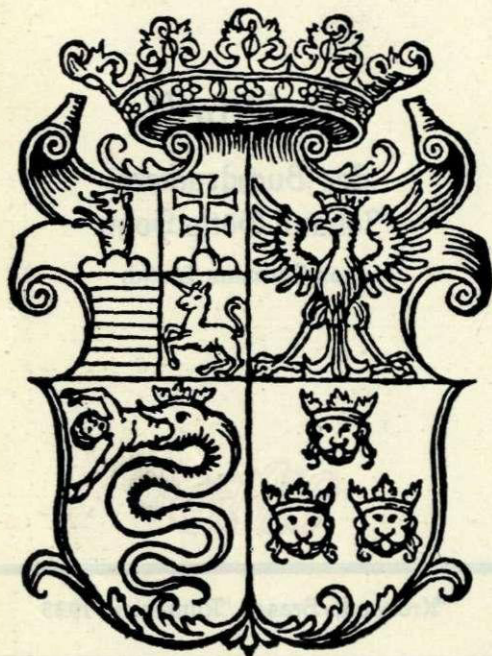
idei, deși nu ocolește discuția și atitudinea. Nu e de informație, deși e bogată în cronici și recenzii. E un mănunchiu din toate acestea și răsfrânge credința pe care s'au ridicat Fundațiile Culturale Regale. Nu știu dacă era nevoie de mai mult pentru ca scriitorii cei mai de seamă să se apropie și lăzile cu minuni să se deschidă. Cele 240 de pagini ale fiecărui număr îngăduie desvoltări pe care celelalte publicații, de cele mai multe ori, nu le privesc prea cu bucurie. «Revista Fundațiilor Regale» și-a pregătit dela început un loc și un rost al ei. Ea nu repetă și nu ia aerul nici unei alte reviste românești de astăzi.

Formatul și organizarea cuprinsului au avut înaintea lor modele franceze. Chiar în prospectul care a anunțat-o s'a amintit Revue des Deux Mondes. Stilul palatelor n'are astăzi de ales. Clădirile Renașterii sunt prea masive și aduc aminte

incă, prin blocurile mari de piatră, sau liniatura cu șanțuri adânci a tencuelei, sau ferestrele înalte, înguste și rare, de casa cetate a comunelor italiene frământate de lupta partizanilor. Clădirile moderne s'au robit betonului și nu mai cunosc altă frumusețe decât linia, așa cum nudul se încrede în propria anatomie, fără vestminte nici artificii. Palatele trebuie să

SENTENTIAE

EX OMNIBVS OPERIBVS
DIVI AVGVSTINI
DECERPTAE.

ANNO. M. D. XXXIX.

Stema regală a lui Zapolia, vignetă de titlu la Cugetările Sf. Augustinus (1539), xilografie de mâna lui Honterus

se oprească la stilul clasic francez, care a știut să îmbine măreția liniștită cu toată varietatea decorativă a stâlpilor, arca-delor și motivelor ornamentale. O revistă construită după marile publicații periodice franceze, e o cheazășie, de temeinicie, de măsură și de stil. D-l Paul Zarifopol, dacă nu exista, trebuia născocit pentru postul de redactor șef. Aflarea d-niei sale acolo e aproape simbolică. Revista, călăuzită din umbră de d-sa, a călcat dela primul pas cu mersul propriu pe care și-l dorise.

Orice revistă nouă luptă din toate puterile ca să pară în

fiecare pagină a ei actuală și locală. Atât colaboratorii cât și redacția își dau o silință nesfârșită ca să lase cât mai limpede o asemenea impresie. De aceea, poate, desamăgirea de atâtea ori a cetitorului, care nu mai știe, după ce să deosebească o revistă de acest fel de un supliment literar bine înjghebat al unui ziar de tiraj. Publicația periodică se pierde în gazeta zilnică, împrumutându-i mijloacele, fără să i le poată ajunge, atunci când, rămânând la ea acasă, ar fi putut să fie neîntrecută. « Revista Fundațiilor Culturale Regale » a izbutit în sfârșit să se ridice peste aceste mici griji de timp și spațiu și să fie cât mai puțin actuală și locală. Visul și gândul românesc pot în ea să se miște liber, fără asemenea îngrădiri de tratare, care să le stingherească. Publicația are ceva din revista tuturor timpurilor și tuturor locurilor românești, dela coperta ei sură ca o domnească placă de pisanie, până la studiile, literatura și materialul mărunț, care-i dau o greutate de monument. Munca de creație nu se mai vede, în care sunt șovăeli și schimbări, ci creația însăși, sigură de sine, fără zămbet, dar și fără încruntare.

Iată de ce, întâia impresie pe care o lasă « Revista Fundațiilor Culturale Regale », chiar înainte să fie cetită, e aceea de încredere. Încredere că astăzi cultura românească e destul de așezată ca să poată naște și întreține organe în care ea să se răsfrângă, multiplă și originală, cum e acesta. Încredere că unitatea românească e destul de încheată ca să poată vorbi și fi înțeleasă, cu probleme din toate pământurile noastre și de sub toate valurile istoriei, sub care ele au trebuit să aștepte secole, așa cum vorbește și e urmărită aci. Încredere, încredere, încredere! Mi se pare că e cuvântul de stemă și de flamură de luptă pe care l-a rostit Cetitorul Fundațiilor Culturale Regale, atunci când de curând le-a strâns într'o uniune și le-a pornit în România de astăzi la o nouă muncă. E cea mai frumoasă faptă de optimism din pragul zilelor noastre, căci fiecare pildă de credință în viață stârnește un alt semn de credință. Un drum e totdeauna o ispită ca să mergi pe el. Fericiți făcătorii de drumuri! Drumetii nu vor lipsi. Ei nu vor putea să nu găsească în cele din urmă steaua care a fost pusă la capătul acelor drumuri.

OID DENSUȘIANU. — Marele filolog dela Universitatea din București a împlinit de curând 60 de ani. Facultatea de filozofie și de istorie și-a avut în vremea din urmă sărbătorii ei la poposirea pe aceeaș culme albă de ani. Ovid Densușianu, mai închis și poate mai disprețuit decât colegii lui, n'a vrut să iasă din umbra savantă și nici să îngăduie mulților elevi să lucreze după inima lor. Faptul era, cu toate acestea, greu să fie dosit, mai ales că e și al nostru și înțelegem să scoatem din el tot folosul, adică tot învățământul pentru obște. Chiar unul din elevi a săvârșit, de altminteri, trădarea, care ne dă prilejul dorit al acestor câteva rânduri.

« Fiul lui Aron Densușianu s'a născut la 30 Decembrie 1873, în comuna Făgăraș (actul de naștere din 17 Decembrie, stil vechiu) », așa începe cartea de omagiu scrisă de d-l Al. Popescu-Telega (« Ramuri », Craiova, 277 pag. 70 lei). (Numai că 17 Decembrie 1873 stil vechiu, nu dă 30 Decembrie stil nou; în secolul trecut deosebirea între cele două stiluri nu era decât de 12 zile). Viața și opera sexagenarului e urmărită aci cu toată iubirea, de atâtea ori bătaioasă. D-l Al. Popescu-Telega se dovedește nu numai studiosul mi-

gălos, pe care-l cunoaștem din lucrările semănate pe un lung drum de profesor, cercetător și literat, dar și un om de inimă, care de obicei e mai puțin văzut și cu atât mai mare desfătare tăgăduit. Dacă volumul e o laudă dela întâia până la cea din urmă pagină, a sărbătoritului, el lasă ceva din lumina lui și pe mâinile care-l aduc omagial la această zi de bucurie.

D-l Popescu Telega trece repede, poate prea repede, peste anii de pregătire, După școala primară făcută la Brașov, Săcele și Iași, care arată mutările casei părintești, urmează, într'o singură pagină, Liceul Național și Institutele Unite din capitala Moldovei, bacalaureat la 1890, și apoi Facultatea de litere tot de acolo, licențiat în 1892. Din Noemvrie 1892 până în Octomvrie 1893 e profesor secundar la Botoșani și Focșani, pentru ca de atunci să plece la studii la Berlin și după un an la Paris. Citind cineva amintirile anilor de studiu ale altui universitar din aceeaș vreme, d-l C. Rădulescu-Motru, apărute zilele trecute și chiar ele mai mult documentare decât sufletești, își dă seama numaidecât de însemnătatea urmării vremii de închegare spirituală a conducătorilor unei generații. Dela generația dela 48, de creație revoluționară, și dela generația dela 1870, a Junimii, de creație conservatoare, una politică și cealaltă intelectuală, ni s'au păstrat volume de scrisori și de documente, nu numai despre fapte, dar despre oameni. Vedem puțin îndărătul scenei. Generația dela 1900, care a cules rodul celorlalte, e aproape mută. E drept că protagoniștii se mișcă, atâția, încă între noi, dar aceasta nu e scuză destulă.

Aminteam, în schimb, de partea bătaioasă a expunerii. Iată'o în două pilde. Cartea clocotește însă de izbucniri asemenea. D-l Ovid Densușianu nu s'a dat, însuși, la o parte dinaintea polemicilor. E cunoscut și astăzi ca un om destul de tăios și de necruțător, cu toată voita izolare. Atitudinea rămâne însă mândră și de îndepărtare, așa încât așezarea într'un cadru de războire cu orice preț, în care își face loc firea panegiristului mai mult decât spiritul elogiului, pune în atmosferă oarecari grăunți de nedumerire. « Intors în țară, în 1896, toamna, după atât de strălucite studii, la o vârstă când alții abia încep să-și caute drumul, se prezintă la concursul ce se ținea pentru ocuparea catedrei de limbă și literatură română, înființată atunci la Facultatea de litere din București. Obținând cea mai mare notă, este numit numai suplinitor. Sfânta tradiție românească a șicanării exemplarului ales, a datului la cap celui care se ridică deasupra mediocrității comune, nu putea fi părăsită nici dinaintea acestui caz excepțional ». Și mai departe cu o pagină. « Totdeauna corect în vorbe și înfățișare, își făcea apariția punctual, fără să lipsească vreodată sau să se lase așteptat, nu ceasuri și săptămâni, cum se întâmpla altor profesori, dar nici măcar minute. Nu căuta sălile mari unde să vie să-i asculte fraza de efect, simfoniile de vorbe goale, toată pretinsa intelectualitate a capitalei. Nu-și trimetea înainte, să-i anunțe venirea, teancuri de cărți care să ție locul erudiției asimilate teinic. Nu aștepta să se umple amfiteatrul cu studenți din toate părțile ca pe urmă să culeagă aplauze ca la teatru ». La cine s'o fi gândind d-l Popescu-Telega? Pe cine o fi combătând, în această îngrămădire retorică, dintre profesorii noștri de acum douăzeci și douăzeci și cinci de ani? Expunerea capătă însă cel puțin o prospețime de amintiri personale. Se simte

în bancă studentul de atunci, cu ochi răi, care începuse să tăgăduiască pe alții ca să-și poată construi și apăra idolul unic. Nu lipsesc, firește, celelalte trăsături și caracterizarea unei originale și puternice personalități, alături de omul de catedră, omul de știință și omul de vis, cu toată documentarea științifică a unui filolog dela școala lui Ovid Densușianu. De atâtea ori ele iau înfățișarea de apoteoză: « Odată cu numirea ca titular la catedra de filologie romanică, apare monumentală *Histoire de la langue roumaine*, (Paris, Ernest Leroux, 1901), vol. I, operă ce marchează un moment de glorie

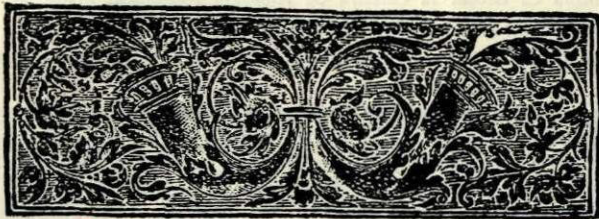

Stema judecătorului orașenesc Lukas Hirscher, din «Evanghelie cu învățătură» de Coresi (1580-1581)

în cultura română. Nici *Dicționarul Academiei*, care apare și dispăre ca o fantomă, nici *Originile Românilor* de Philippide, nici chiar *Getica* regretatului Pârvan, nici alte lucrări de acelaș gen, apărute mai târziu și de o necontestată valoare, de altfel, n'au aruncat atâta lumină asupra originii și alcătuirii

neamului și graiului nostru, cum a proiectat admirabila operă a lui O. Densușianu ».

D-1 Al. Popescu-Telega se oprește cu deosebită stăruință și iubire la întemeietorul școlii simboliste dela noi. In pornirea didactică, de care nu poate scăpa, mișcarea din jurul revistei « Vieța nouă » capătă destule lumini, atât din lite-

ПОУЧЕНІЕ ИЗБРАННОСТРОЕУ

АІЕ • Н ѿМНОГІХЪ БѢТВЕНІХЪ ПИСАНІИ • ГЛАГОЛА СЪРДНІЕ
РЕМЪ ИЗЪЛОУСТЪ ВЪЗВЕСЕ КЪЮ НЕЛЪБАЮ • И ПОУЧЕНІЕ ХРЪТО И
МѢНІТІМЪ ЛЮДЕМЪ • И АНЪ ПРОЧИТАЕМО, ТЪКОЖЕ И ИНЫ ГЪСНІА
ПРАЗДНИКІА • ѿМНТАРНЪ, И ФАРНЕСІА • ЕФЪАІЕ, ѿЛОУКІА •
НА ІАНОУРІА • ГЛАГОЛА: ХРЪТО • СЪ.

Звесе до мнѣ пѣла а чѣста до нѣ ѿ менн доу сера
се лвесеренъ свесе роуце • оу нѣла фарнесіа нѣрѣ
а тѣ мнѣ тарѣ • е фарнесіа стѣ аша, мнѣ тарѣ
лоушнсе роуца • до а мнѣ лоуца цѣ дахъ каноу са
нтѣ ка а ла а цѣ ѿ менн • рѣпнѣ тарѣ • недерепчѣ •
кѣ рѣ тарѣ • сахъ ка чѣста мнѣ тарѣ • постѣскѣмъ де до а
ѿрнѣ асѣптѣ мнѣ • шнѣ а зѣ чѣ дахъ де а тѣ бѣ кѣ тѣ кѣ
шнѣ гѣ • мнѣ тарѣ стѣ депѣ рѣ шнѣ нѣ вѣ рѣ нѣ чѣ ѿ нѣ
сѣ рѣ днѣ ка чѣ рнѣ чѣ оу чнѣ дѣ пѣптѣ а лнѣ грѣ ннѣ до
мнѣ мѣ тнѣ фнѣ мѣ пѣ кѣ тѣ оу нѣ • глѣ сѣ вѣ оу нѣ кѣ а
шнѣ нѣ а чѣ кѣ дѣ рѣ пѣ тѣ а лнѣ а лоу нѣ • мнѣ вѣ рѣ тѣ оу нѣ
ла а тѣ • кѣ тѣ оу нѣ чнѣ сѣ а нѣ а цѣ пѣ кѣ мѣ • е чнѣ нѣ сѣ вѣ а пѣ
ка а лнѣ снѣ а нѣ а цѣ сѣ вѣ • кѣ нѣ чѣ мѣ а тѣ •
а зѣ а мѣ тарѣ дѣ а чѣ стѣ сѣ нѣ тѣ е фѣ а іе • коу вѣ нѣ а ,

Удѣ де мнѣ тарѣ шнѣ де фарнесіа пѣла шнѣ а ѿ крѣ а лѣ •
ка ѿ лѣ вѣ цѣ тѣ рѣ шнѣ не во ннѣ цѣ фоу тѣ кѣ мнѣ а де
сѣ ннѣ цѣ ѿ тѣ цѣ • шнѣ фѣ кѣ тѣ а свесе кѣ нѣ шнѣ

Въпечатано въ 1873 году. М.

Intâia pagină din « Evanghelie cu învățatură »

ratura neolatină apuseană cât și din cea răsăriteană, pentru ca acest capitol să poată sta și singur. Păcat că autorul reia la tot pasul pricinile de nemulțumire față de așezăminte și de oameni ale autorului său și le rezolvă cu argumente și în termeni pe cari nici pe departe acesta nu și le-ar însuși. Scăpările, mai cu seamă în legătură cu Academia Română și cu « Apostolul », n'ar fi la locul lor nici chiar în gura unui egal cu parapon. Dacă pe lângă atâtea însușiri, dintre care cea mai de seamă e faptul în sine, comemorarea într-o Viață a unui mare izolat, cartea arată și scăderi, acestea e cea mai des întâlnită și mai supărătoare. De-atâtea ori ai fi pornit să crezi, lucru care nu poate fi adevărat, că autorul, lovind în dreapta și în stânga în numele sărbătoritului, își face pumnul

mai greu dinadins, ca să-și răsbune proprii desamăgiri și umilințe.

O TIPOGRAFIE DE PATRUSUTE DE ANI. — Tipografia, înființată la Brașov de Honterus în 1533, și-a sărbătorit de curând patru secole de viață. Cartea scoasă cu acest prilej e o podoabă a tiparului din România, nu atât prin bogăție și adaus ilustrativ, care nu lipsesc, dar mai cu seamă prin belșug de informație și frumusețe de literă și de așezare. Ea a încheiat în acest an cu o lucrare aleasă, lunga serie seculară, care e un monument în istoria culturală a Sașilor. Unele pietre în acest monument sunt ale noastre. Ele deșteaptă amintiri vechi, de pe întâile pagini ale istoriei scrisului românesc. Autorul monografiei (« Die Honteruspresse in 400 Jahren, Festschrift der Buchdruckerei Johann Gött's Sohn », Teascul lui Honterus la 400 de ani, Scriere festivă a tipografiei Fiul lui Iohann Gött, Brașov, 1933), d-l Hermann Tontsch, s'a oprit asupra lor cu toată luarea aminte. Iată-l pe diaconul Coresi, în anteriorul lui de popă cărturar românesc, venit de peste munți, dela Târgoviște, cu Tetraevanghelul din 1561 pe brațe, tradus de el și de diacul Tudor din slavonește. Nu-i știm chipul, pentrucă niciun desen nu i-l-a păstrat, dar numai rostirea numelui lui ne umple de o căldură, care trebuie să fie a zâmbetului unui om bun și îndrăgostit de scris. În amintirea celui început, Statul Român trebuia să dea o răsplată, în forma poate a unei înalte decorații, înmănate prin trimis special, tipografiei în care a lucrat Coresi și Dumnezeu a fost pus pentru întâia oară să vorbească în românește din litere de tipar. Fundațiile Culturale Regale puteau, la rândul lor, să recunoască printr-o comemorare proprie marelui ajutor pe care teascul lui Honterus ni l-a adus pe vremuri. Frații Sași sunt destul de închiși față de noi și înțeleg să-și sărbătorească bucuriile singuri, dar de rândul acesta aveam de ce să intrăm în horă fără să-i jicnim. Poate că timpul nu e încă trecut, dacă n'așteptăm cumva până la 1961, ca să serbăm 450 de ani dela apariția întâiei cărți a lui Coresi.

Despre înființarea tipografiei de marele umanist și reformatorul religios de mai târziu al Sașilor, scrie un cronicar, parohul Sibiului, Andreas Oltard, mort în 1650:

« Magistrul Joh. Honterus a venit acasă dela Basel anno 1533 circa festum Margarethae (13 Iulie), și pentrucă a adus în comitatul (în tovărășia lui) câțiva turnători de literă și lucrători tipografi, s'a apucat, fiind foarte bogat și în bunuri pământestești avut, să-și alcătuiască o tipografie proprie propriis sumptibus (din banii lui) în acel an 1533 și în cel următor 1534 și să tipărească tot felul de frumoase opuscula, care le-au fost cu deosebire plăcute oamenilor, deoarece nu se mai văzuseră în țară, dar mai ales tinerimii ».

Iată câteva din cărțile tipărite de Honterus: Gramatica latină, 1535; Gramatica elină, 1539; Cosmografia, 1541, în versuri, în 1542 cu hărți (cu cea mai veche hartă a Țărilor române); o serie de texte de scriitori clasici, Aristoteles, Cicero, Quintilian, Seneca, Plato, Hesiod, Cato, Terentius; cărți teologice: Formula Reformationis, 1542. Cărticica Reformei, 1543. Apologia, 1543 și altele.

Monografia face apoi istoricul migălos al tipografiei, cu vremurile de strălucire, dar și de șovăială sau chiar de întrepruere, cercetând pe fiecare proprietar în parte și îndreptarea dată de ei întreprinderii. O listă de publicații, atât de cărți

ani în țară, nu e, prin urmare, la întâia încercare. Și una și cealaltă din povestiri s'ar cuveni traduse. Traducătorul ar trebui să cultive scrisul plastic, în aceeași măsură în care îl cultivă și autorul.

Când e vorba de faptele sociale și politice ale romanului, ele găsesc mai adesea o tratare puțin fericită. Scriitorii de altă

acum sub Români, locuitori străvechi ai țării, cari propriu zis au populat-o întotdeauna cu plin drept. Cine ar putea să măsoare cât sânge străin are acest neam dela Daci, Gepizi, Goți, Celți, Romani, Slavi, Unguri, Huni, Germani? Străin de pământ poate tot atât de mult cât sângele țăranelui sas, străin de neam însă fără doar și poate mai mult decât partea românească neînchipuit de mică în asemenea amestec de sânge, căci limba nu înseamnă și nu dovedește obârșie, statornicie de așezare și țară din moși strămoși.

Care sânge are cel mai mare drept istoric asupra moșiei și a trecutului, n'are s'o poată arăta nici dovada sângelui și tot așa de puțin fanatismul majorității.

Și iată că a năvălit asupra limbilor, care nu grăiau românește, ca un strigăt de răzbunare, cu toate că n'a fost nicio răzbunare.

A năvălit asupra orașelor, ogoarelor, pășunilor și pădurilor, și a năvălit deopotrivă asupra bunurilor spirituale și morale ale popoarelor minoritare care până acum fuseseră scepstrul, liber, drept și bine.

Se zicea că țărani, și se înțelegea însă Românii, s'ar fi deșteptat și cereau pământ, cu toate că poporul de ciobani român ardelean era un popor liber, bun, sănătos, mulțumit cu sine

și cu împrejurările — mulțumit pentru că avea acoperământ, curte și țarină și nici nu știa ce este o chestiune socială, o chestiune pe care o aduce clasa muncitoare din Statele apusene.

Dar trebuia cu orice preț să se ticluiească o problemă, pentru că era nevoie de bunăvoința poporului la luarea locurilor celor mai înalte sau mai puțin înalte din *Consiliul dirigenț* sau din guvernul dela București. Și se încerca asmuțirea, uneltirea, vorba umflată, s'au preamărit zorii deșteptării naționale, s'a smuls proprietarului ici și colo o clădire publică sau semi-publică bisericească sau școlară, — s'a făcut din ea o cazină de sat și lucrul s'a botezat faptă culturală.

Din răzoare astfel îngrășate s'a scos o sămânță de expropriere. S'a făurit o așa zisă reformă agrară. Ea a fost gândită ca să se poată lua minorităților și dăruii larg majorității din ceea ce ele dobândiseră în secole sau decenii prin hărnicia mâinilor, prin cumințenie, incusință, hărnicie, cruțare — dobândiseră și nu furaseră — nu, nu li s'a luat, ci li s'a cum-părat și li s'a socotit cu a cincizecea sau a suta parte a prețului care de cele mai multe ori nu li s'a plătit nici astăzi.

Și așa mai departe. Numai atât a fost exproprierea? Și aceasta o spun Sașii, cari la izbucnirea începutului de revoluție ardeleană credeau că și-au luat rămas bun dela tot ce aveau și însemnau? Dacă asemenea răsvrătire n'ar da de gol mai mult ura decât o întâlnire neașteptată cu nedreptatea și dacă tratarea n'ar fi atât de gazetărească și lipsită de orice înțeles mai adânc, le-am încadra în lucrarea de artă și le-am lua împreună cu ea. Nu ne vine să credem că Sașii literați și artiști ar avea inimă și ochi numai pentru țăranel român supus, o amintire a iobagului de odinioară, care are strae

Invelitoarea copertei dela *Hirtenfeuer*

limbă, cari au apucat o altă configurație politică, nu se pot încadra încă în noul Stat. Ei îl privesc puțin din afară și cu o lipsă de simpatie, care se schimbă ușor în lipsă de înțelegere, spre paguba artei lor, când încearcă să trăiască o epocă și ne trezim că o combat și o scad. Greșelile și nedreptățile, de atâtea ori strigătoare, le vedem și le lovim și noi; dar cât de mare e deosebirea, chiar dacă o facem cu vorbe mai grele! Iată ca pildă două pagini din acest frumos «Foc ciobănesc» (Titlul urmărește pe Ardeleni. Una din bunele reviste ungurești din Transilvania se chiamă *Pásztortüz* = Foc Ciobănesc):

«Transilvania, fund de mare al unui val de mult trecut, loc de mărire și de fală al marelui rege dac Decebal și al aruncării vitejești în propria sabie — Transilvania, provincia romană de sub Traian, Adrian și Decius până la Aurelian, încununată de capitala Ulpia Traiana, ieșită la mare strălucire din supusa Sarmizegetuza, și gătită cu orașele Arcidava al Dacilor și Apulum al Romanilor — Transilvania, sălaş al Goților și Gepizilor; loc de luptă al lor pe râul Auha la Galtis; adăpost al regelui Vizigoților Atanaric în fuga dinaintea Hunilor; pământ de așezare a Tracilor — Transilvania, drum de trecere a popoarelor, cuibărire a Celților, document de slavă al Ordinului Cavalerilor germani, colț de stăpânire milenară cu silnicia a Ungurilor, câmp al trecutului Sașilor, ținut de omor al Curuților, plaiu al războaelor turcești — țară a celor șapte Castele, numită Transilvania, pământul de dincolo de munte, pentru care au curs în vremuri grele pâraele de sânge ale celor șapte scaune: Sibiu, Cluj, Brașov, Bistrița, Mediaș, Sebeș și Sighișoara, Transilvania aceasta a căzut

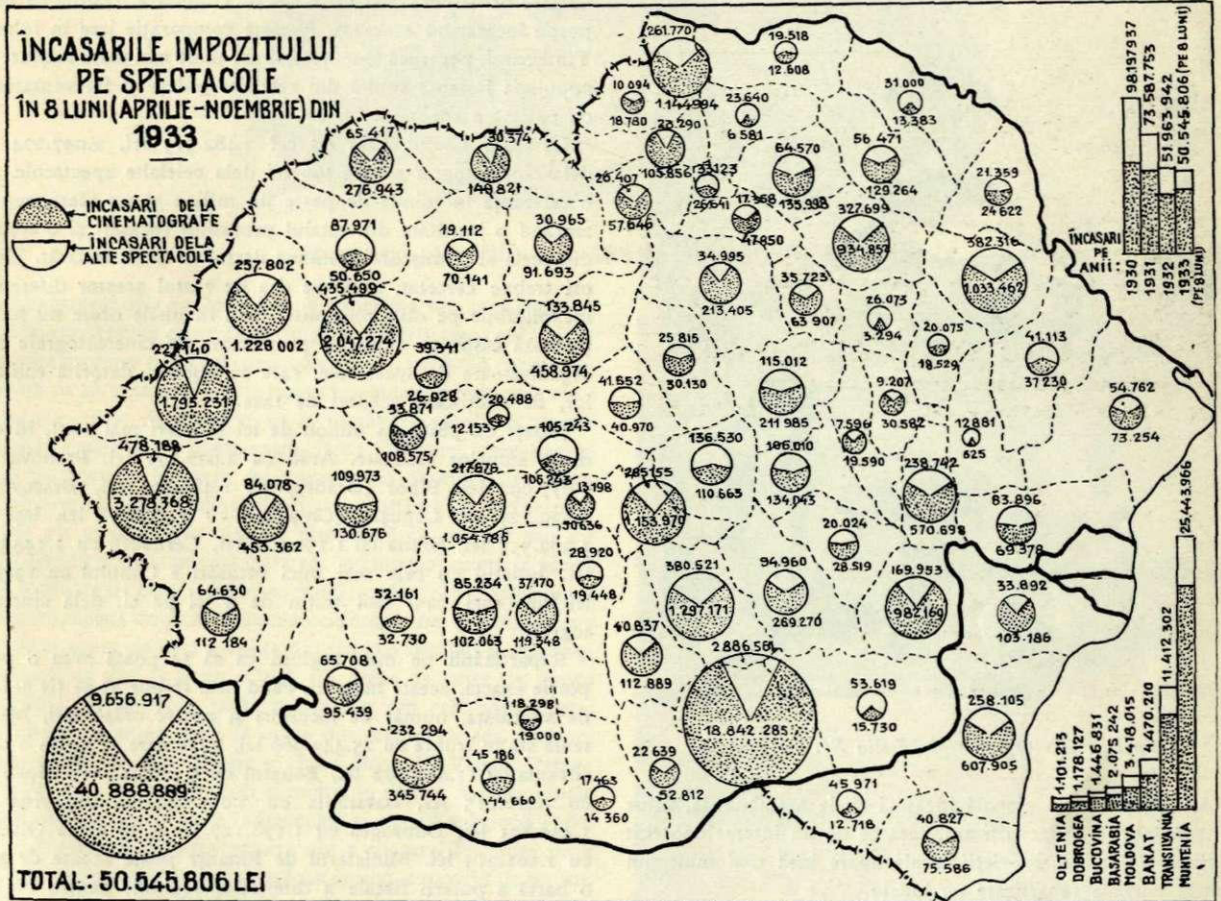
plastice și frământături de limbă interesante, sau fete frumoase, dar n'ar avea nicio pricepere pentru ridicarea unui întreg popor la starea de drept și de putere, chiar cu căl-

care în picioare a piedicilor de până ieri, oricât ar fi fost ele apărute de peceți medievale. Unele pagini din această carte și din altele ne-ar lăsa să bănuim. Ar fi păcat!

Teatru, muzică, radio, cinematograf

HĂRȚI CULTURALE. — Viața culturală a țării se poate urmări nu numai în școli și publicații, ci tot atât în spectacolele de învățătură și de artă. Teatrul, cinematograful și concertul sunt în această privință îndreptarul cel mai sigur.

în bună parte mișcarea culturală a țării. Intr'o mare măsură e și drept să fie așa pentru că noul spectacol e atât de atrăgător încât ia o însemnată proporție din spectatoriilor celorlalte arte. Din punctul de vedere al răsunsetului în public, astăzi

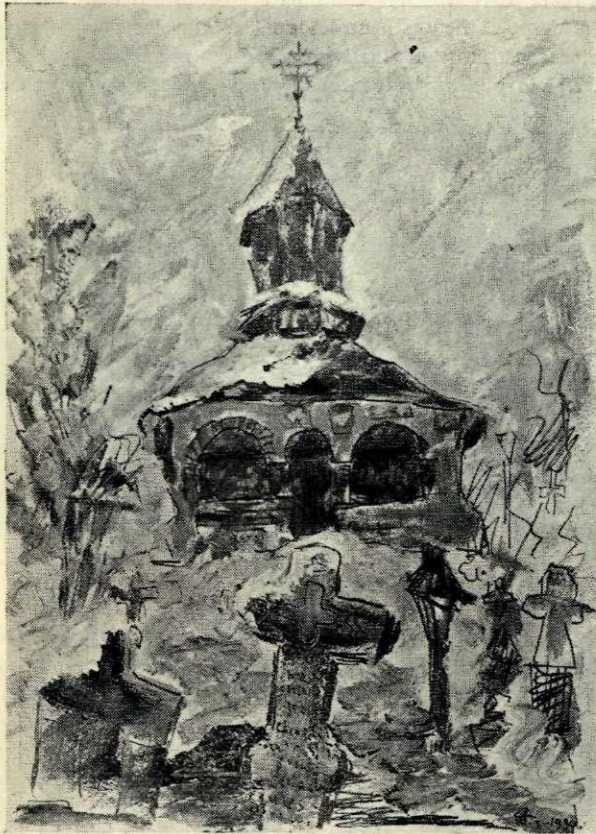
Statistica reprezentațiilor publice și cu plată ne-o pune la îndemână Ministerul de Finanțe, prin serviciul impozitului pe spectacole. Județele și provinciile se desprind din îngrămădirea de cifre cu înfățișarea lor deosebită. Iată o hartă culturală a țării, pe împărțiri administrative ca și cealaltă și deopotrivă de vorbitoare! Pentru înlesnirea citirii e nevoie însă de câteva lămuriri premergătoare.

Am împărțit spectacolele în două grupe mari: deoparte cinematograful și de alta toate celelalte manifestări, teatre, concerte, baluri. Din punctul de vedere curat fiscal, impozitul pe spectacole e într'o proporție de trei pătrimi un impozit asupra cinematografului. Dacă încasările la acest capitol sunt menite să acopere bugetar subvențiile culturale și mai ales ale teatrelor, se poate zice atunci că cinematograful întreține

cinematograful e instituția mai tare care ajută instituțiile mai slabe. Ceea ce nu împiedică să fie privit cu bănuială și de atâtea ori cu antipatie.

Din Aprilie 1933 a intrat în vigoare o nouă lege a impozitului pe spectacole. Cifrele pe care le dăm oglindesc în ăile rezultate și controlul așteptărilor puse în ea. Impunerea fiecărui bilet de intrare în locul impunerii globale pe sală, după număr de locuri și așezare, s'a dovedit mai roditoare. Incasările impozitului erau într'o necontenită și îngrijitoare scădere. Dela 98.197.937 în 1930, 73.587.753 în 1931, el ajunsese la 51.963.942 în 1932. Criza nu putea fi singură făcută răspunzătoare. S'a crezut că trebuie schimbat felul de impunere, pentru ca impozitul să nu se mai poată ascunde ca în vechiul sistem. Prevederile s'au împlinit. Numai în 8 luni de apli-

care a noiei legi, încasările au ajuns aproape situația de 12 luni a anului trecut. Cu păstrarea aceluiaș debit, care n'are de ce să se micșoreze, venitul impozitului până la sfârșitul anului va putea să se apropie de cel din 1931. Pentrucă starea de astăzi a pieței e mai rea decât cea de atunci, înseamnă că realizările sunt, proporțional, cu mult mai mari. Fiscul are de ce să fie mulțumit.

Biserica din Ogretin, de *Bella St. Pavlowitch*

În afară de suma globală încasată și de asemănările, pline de învățăminte, cu ceilalți ani, ceea ce dă un interes deosebit și ajută la înțelegerea vieții locale apare însă mai mult din sumele parțiale repartizate pe județe.

Cel mai bun contribuabil, cum era de așteptat, e Bucureștiul. El singur a adus 21.728.846 lei, dintre cari 18.842.285 lei dela cinematografe și numai 2.886.561 dela toate celelalte spectacole, de care, începând cu cele trei teatre permanente

până la nenumăratele teatre de reviste, teatru de operă, concerte și nenumărate manifestări zilnice impozabile, Capitala nu e lipsită. Aproape jumătate din tot ce dă impozitul plătește Bucureștiul. Aceasta înseamnă cam 35 lei de cap de locuitor. În schimb, întreg județul Ilfov, față de această sumă, nu înseamnă într'adevăr nimic: 59.291 de lei, dintre cari 33.642 lei dela cinematograf și 25.648 dela celelalte spectacole.

Numaidecât după București urmează Timișoara, sau, mai exact, județul Timiș-Torontal, care e mult mai bun decât Ilfovul, din punct de vedere fiscal. El a realizat 3.756.556 lei, din cari 3.278.368 lei dela cinematograf și 478.188 dela celelalte spectacole. Socotind că Bucureștiul are o populație de șase ori și ceva mai mare decât Timișoara, rezultă că proporția încasărilor e aceeaș. Această comparație iese în folosul Timișoarei, pentrucă Bucureștiul are mult mai mare mișcare și populație flotantă venită din celelalte județe și frecventatoare cu patimă a spectacolelor lui.

Urmează Clujul, care cu cei 2.482.773 lei, 2.047.274 lei dela cinematograf și 435.499 lei dela celelalte spectacole, cu o diferență în minus de peste un milion și un sfert, reprezentând o jumătate din totalul propriilor încasări și o treime din acela al Timișoarei, rămâne destul de mult îndărăt. Uneori trebuie cercetat, ca să se dea de rostul acestor diferențe, inexplicabile pe căile obișnuite, dacă în unele orașe nu funcționează instituții culturale proprietare de cinematografe sau organizatoare de spectacole, care se bucură, datorită calității lor, de simțitoare scăderi de taxe.

Județe cu peste un milion de lei încasări mai sunt, în ordinea sumelor realizate, Arad cu 2.022.371 lei, Prahova cu 1.677.692 lei, Bihor (Oradea) cu 1.485.804 lei, Brașov cu 1.439.125 lei, Lăpușna (Chișinău) cu 1.413.778 lei, Iași cu 1.262.551 lei, Brăila cu 1.152.122 lei, Cernăuții cu 1.144.994 lei. Județul cu cele mai mici încasări e Cahulul cu 13.506 lei (din cari 625, mai puțin de 3 lei pe zi, dela cinematograf).

Repartizând pe mari regiuni ca să se poată avea o proporție exactă, aceste încasări, când însă trebuie să se fie seamă de suprafață, număr de locuitori și centre orășenești, Muntenia stă în frunte cu 25.443.966 lei, după care se înșiră Transilvania cu 11.412.302 lei, Banatul cu 4.470.210 lei, Moldova cu 3.418.015 lei, Basarabia cu 2.075.242 lei, Bucovina cu 1.446.831 lei, Dobrogea cu 1.178.127 lei și la urmă Oltenia cu 1.101.213 lei. Ministerul de Finanțe poate scoate de aici o hartă a puterii fiscale a diferitelor regiuni; pentru noi ea înseamnă o imagine, dacă nu a puterii culturale în sine, care mai are și alte forme de exprimare, dar a activității teatrale, cinematografice și artistice a țării, stabilite, prin mijlocul indirect, al impozitului pe spectacole.

Turism, sport, educație fizică

COJOACELE IERNII. — O veste de zăpadă a coborât până la noi din munții Prahovei, dar nu din cei călcați de skiori, dela Predealul Bucegilor, ci mai aproape de Predealul Telesajenului. Cine mai sue acum drumurile cu pomi înfășurată în șube de gheață, care duc pe la Mânci spre trecătoarea Brașovului dela Bratocea, cu vedenia de argint a Ciucașului în

cerul însoțit, sau pe la Ogretin spre văile Bâșcelor și a Buzăului, stăpânite de aburii de Mioriță ai Penteleului? Săniile cu tâlpi cioplite din topor ale localnicilor sau carirolele autorității.

Pe aceleași drumuri au trecut însă de curând alte roți, îmbrăcate în cauciuc și învărtite liniștit de nevăzutele motoare. Automobilul cel mândru se oprea din loc în loc, anume ca să

Hanul roșu din Vălenii de Munte, de *Bella St. Pavlovitch*

vadă cuprinsul dela o răspântie de singurătate, sau ca să cetească o inscripție cioplită de strămoși în piatră. Feriți după sticle erau un mare profesor și cel mai nou oaspe al lui, venit din Serbia depărtată ca să studieze poezia noastră populară și legăturile ei cu cântecele culese de Caragici pe la jumătatea secolului trecut. Câteodată oaspele, o domnișoară, Bella Pavlovici, care pregătește un doctorat în litere, își scotea cutia de culori, se așeza în picioare pe scara mașinei și schița, ascultând lămuririle prețioase ale gazdei, vreo biserică țărănească de demult sau un han, vara cu prispa crescută cu iarbă. În fantezia punerii în pânză și a jocurilor de culori se găsesc astfel împletite, pe lângă ceasu acela de zăpadă de pe înaltele plaiuri prahovene, și vorba, acum de foc și acum de haz, a unuia din cei mai învățați și mlădioși vorbitori pe cari îi avem. Când am prins de veste de aceste expediții, la care luau parte mai multe din cele nouă muze, am căutat să ajung până la unele din rezultatele lor. Iată aci vederea Bisericii din Ogretin și Hanul Roșu din Văleni. Reproduserile sunt micșorate mult și numai în negru, după originale în ulei, lucrute cu toată îndrăsneala și gustul subțire al unei femei înzestrate. Aflarea printre noi a autoarei lor, care nu e pentru întâia oară, înseamnă încă un episod, cunoscut de puțini, al legăturilor noastre culturale cu Iugoslavia.

Nu sunt nici prea strânse nici cu perspective de dezvoltare, aceste legături, ca să nu le îngrijim cu îndoite osteneli pe cele în ființă. Din lucrul în bibliotecă și la Universitate al d-șoarei Pavlovici, până târziu în August, vom avea această carte, care va fi poate mai luminoasă decât contribuțiile cu subiecte moderne sau savante, pentru că va descoperi înrăuirile populare și schimbul de bunuri rămas anonim dintre cele două neamuri. Dela Domnițele sârbești, Despina și Milite ale Evului Mediu român, cu guzlarii și curtea lor de femei și de clerici adușă de-acasă, până la lăutarii sau la literatura de traduceri și de muzică de astăzi sunt destule izvoare. E vorba numai să se găsească atenția și priceperea îndreptate asupra lor care să le smulgă atâtea din tainele păstrate prea multă vreme. Le cred găsite în d-șoara Bella Pavlovici.

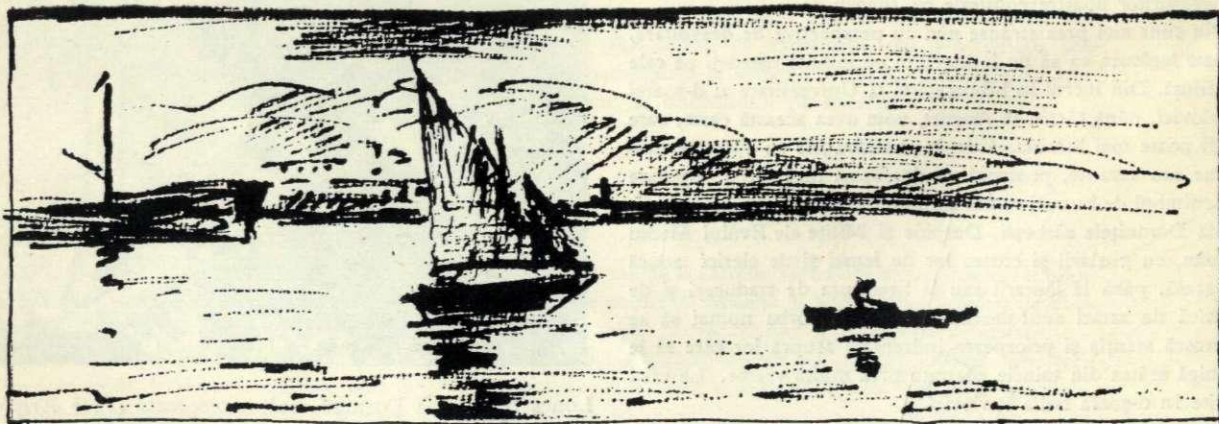

Lunca Sucevei la Dornești, sub promoroacă (Foto Krepler)

În acelaș domeniu mai lucrează cineva, dar din partea noastră. Sunt vreo doi ani de când caut pentru «Boabe de grâu» un roman iugoslav pe care să-l dau într'o bună traducere și cu ilustrații de artă. Trecherile de literatură între cele două țări sunt inexistente. Ne lipsește până și informația elementară de istorie literară, care e o datorie dela sine înțeleasă pentru orice om cult față de o țară vecină. Care va fi poetul sau romanțierul iugoslav reprezentativ de astăzi? Nu știu dacă sunt zece Români în stare să o spue. Destul că dintre acești zece, între cari trebuie să număr în întâiul rând pe profesioniștii limbilor slave dela noi, niciunul n'a luat condeiul sau n'a urcat treptele unei tribune ca să ne lămurească. D-șoara E. Eftimiu traduce pentru revista noastră un roman sârb, care

va începe să apară numai de câțat după romanul săcuesc de acum, adică prin Maiu sau Iunie. Sunt numai pași. Dar pași pe un drum frumos și lung, pe care drumeții sunt așteptați și pot să aibă toate mulțumirile.

Baba Dochia își leapadă unul câte unul cojoacele mițoase și albe. Una din cele mai duiioase priveliști pe care le-a văzut din gura peșterii ei de zăpadă, de sub pomii bătuți ca în argint în chiciură și dela malul apelor făcute podea de cleștar, din Banat până în Bucovina, a fost mașina aceea minunată, care trecea ușoară și se oprea, pentru ca o fată smeadă să se ridice și să așeze pe o pânză, suflându-și aburi calzi în palmă, colțuri de pământ și ziduri vechi de țară. Vraciul cel bun și zodierul trecutului îi îndrepta pașii, urmărind-o cu ochii lui viforoși.

INSTITUTUL SOCIAL ROMÂN

POLITICA CULTURII (N. Iorga, G. Brătianu, Dragoș Protopopescu, N. Bagdasar, M. Sanielevici, Al. Claudian, P. P. Panaitescu, Traian Brăileanu, D. I. Suchianu, G. G. Antonescu, M. Ralea, F. Ștefănescu-Goangă, C. Kirițescu, C. Rădulescu-Motru, G. Ionescu-Sișești, V. Vâlcovici, Paul Negulescu, V. N. Madgearu, P. Andrei, Mircea Djuvara, I. Petrovici, E. Racoviță, Emanoil Bucuța, I. Simionescu, Ion Marin Sadoveanu, G. Breazul, Tudor Vianu, Eugen Filoti, Fr. Müller, D. Gusti) 558 pag. Lei 400.

TRANSILVANIA BANATUL, CRIȘANA, MARAMUREȘUL 1918—1928

O monografie puternică a pământurilor românești alipite țării prin hotărîrea Adunării dela Alba-Iulia, cu prilejul împlinirii a zece ani dela acest fapt. Scrisă de cei mai buni cunoscători ai problemelor și îmbrățișând toate domeniile, istoric, cosmologic, economic, etnografic și social, administrativ, cultural, 1582 de pagini în trei mari volume, cu nenumărate planșe în afară de text, diagrame, hărți, ilustrații, reproduceri colorate.

Prețul celor trei volume 2000 lei (la administrația «Boabelor de Grâu»)

Vor apărea în curând în editura *Boabe de Grâu* și în conlucrare cu P. E. N. clubul român:

SĂLIȘTENCELE, Povestire de *Coloman Mikszath*
din ungurește de *A. Todor*, cu desene de *Demian*.

Din cuprinsul numerelor viitoare: Biblioteca Brukenthal; Bathyanaeum din Alba Iulia; Colegiul Bethlen din Aiud; Academia de Inalte Studii Comerciale și Industriale din București; Școala de arhitectură din București; Conservatorul din București; Școala de arte frumoase din București; Colecția de artă dr. I. Cantacuzino; Fabrica de hârtie Bușteni; Așezămintele muncitorești; Societatea Scriitorilor Români (S. S. R.); Societatea femeilor ortodoxe; Cercetășia; S. K. V. (Societatea carpatină ardeleană); Liga Navală; Muzeul de artă bisericească; Muzeul Kalinderu; Muzeul Țării din Cernăuți; Biblioteca Universității din Iași; Arhivele Statului din Chișinău; Muzeul săcuiesc din Sfântu Gheorghe; Muzeul Geologic; Coloana Traiană; Sarmisgetuza; Adam Klissi; Castelul Mogoșoaia; Castelul Kemeny de pe Mureș; Conacul Ciocănești; Cetățile țărănești săsești; Mitropolia din București; Catedrala metropolitană din Sibiu; Palatul metropolitan din Cernăuți; Biserica românească din Sofia; Turnu-Severin; Delta; Valea Prahovei; Dunărea noastră; Piatra Craiului; Mangalia; Un sat din Basarabia (Cornova); Copacul românesc.

